

Tvärvetenskapen och nationalekonomin

När jag tidigt i min forskarkarriär fick möjlighet att presentera min forskning för en tvärvetenskaplig publik fick jag en smärre chock. Jag hade, efter tidigare presentationer vid nationalekonomiska institutioner, börjat lära mig vilka frågor som skulle komma att ställas, och hade en i mitt tycke väl genomarbetad undersökning som tog hänsyn till de spörsmål som brukade uppkomma. Vid det här tillfället blev dock frågeställningarna annorlunda och berörde helt andra delar av analysen än de som brukade diskuteras vid de nationalekonomiska seminarierna.

I min ungdomliga arrogans, som väl bottnade i osäkerhet, blev min omedelbara reaktion efter seminariet att avfärda de kritiska frågorna: ”Vilka konstiga frågor de ställde!” och ”Tänk att de inte inser vad det är som egentligen är viktigt i den här undersökningen!”.

När jag inför årets anslagssäsong av forskningsbidrag läser utlysningstexter slås jag av hur ofta tvärvetenskapliga perspektiv betonas. En ”mång- och/eller tvärvetenskaplig ansats” är ett av de kriterier för vetenskaplig kvalitet som bedöms av FORTE och Vetenskapsrådet har under senare år haft särskilda satsningar på att främja tvärvetenskapliga forskningsmiljöer.

Tvärvetenskap verkar alltså vara på modet, men vad innebär det egentligen? I en skrift¹ från ett rundabordssamtal anordnat av Sveriges unga akademi och Vetenskapsrådet framkommer flera perspektiv. Vissa forskare arbetar tvärvetenskapligt i ordets starkaste mening – genom att samarbeta över ämnesområden och även genom att själva aktivt sätta sig in i andra ämnesområdens teorier och metoder. Andra betonar att tvärvetenskap också kan betyda att gå utanför det egna ämnets traditionella frågeställningar – att tänka tvärvetenskapligt utan att direkt samarbeta över ämnesgränserna.

Den här senare typen av tvärvetenskap – att applicera det egna ämnets verktygslåda på ämnen som ofta studerats av andra discipliner, eller en slags nationalekonomisk imperialism – har blivit framgångsrik. Under årets Nationella konferens i nationalekonomi blev det tydligt att nationalekonomi med fördel kan appliceras på en bred flora av frågeställningar. Konferensen höll en genomgående hög kvalitet och det var glädjande att se att det pågår så mycket intressant forskning vid svenska lärosäten. Det här numret av *Ekonomisk Debatt* innehåller ett urval av särskilt inbjudna artiklar baserat

¹ https://www.sverigesungaakademi.se/download/18.6a05f90515fd62ae18991d6/1516711991724/Interdisc19Oct_SUA.pdf.

på konferensens presentationer och de illustrerar tydligt att nationalekonomin i dag är en bred beteendevetenskap: Ämnena spänner över frågan hur vi kan få bättre kunskap om ekonomiska krisers förlopp (Ekholm m fl), till utvärderingar av introduktionsprogram för flyktingar i Sverige (Bratu m fl) och program för att främja barns tidiga utveckling i Bangladesh (Bos m fl). Dessutom undersöks könsskillnader i jobbrekommendationer (Hederos och Sandberg), hur anonymitet på internet påverkar förekomsten av främlingsfientliga och misogyna inlägg (von Essen och Jansson), samt hur olika släktskapssystem i Tanzania påverkar barns utbildning (Berggreen m fl). Flera av de här artiklarna kan dessutom ses som exempel på hur de kvasi-experimentella metoder för att uppmäta orsakssamband som utvecklats av bl a mottagarna av 2021 års ekonomipris bidrar till att förbättra kunskapsläget inom samhällsvetenskapen.

Ett annat argument för tvärvetenskap – eller om man så vill, för värdet av perspektiv från olika ämnesområden – ges av tesen att nationalekonomin i sig inte är ideologiskt neutral, utan har en liberal slagsida. En artikel i den här tidskriften från 2005 resonerade om detta och fann att nationalekonomin åtminstone ”utgår från empiriska utgångspunkter som verkar ligga närmare liberalism än andra ideologier” (s 17). Som exempel nämndes att ”Fokuseringen på individer och att dessa är självständiga och rationella ligger betydligt närmare liberalism än socialism” (s 14).²

Stereotypen om den liberale ekonomen har också stöd i data, liksom för den delen föreställningen om den vänsterinriktade sociologen (Berggren m fl 2011). Att nationalekonomers preferenser oftare är i linje med Liberalerna säger förstås ingenting om huruvida ämnet i sig påverkar utövarna i liberal riktning – det kan ju lika gärna vara så att liberala individer lockas till ämnet, eller att någon annan orsak ligger bakom sambandet. Men vad som än ligger bakom så har alltså nationalekonomer överlag mer liberala preferenser än utövare av många andra discipliner.

Även om vi som forskare verkligen anstränger oss för att vara neutrala så är det möjligt, kanske t o m troligt, att både nationalekonomins individfokus och forskarnas ideologiska preferenser sätter en viss prägel på vilken typ av frågeställningar som undersöks och hur. Att nationalekonomi utgår från utilitarismen spelar också roll för hur vi angriper forskningsproblem. Skulle vi i stället utgå från Kants kategoriska imperativ skulle analysen sannolikt få ett annat fokus. I det här sammanhanget får tvärvetenskapen ett värde genom att den minskar risken att en viss politisk ideologi eller moralisk strömning får ett dominerande inflytande på forskningen. Om inte annat så ökar den åtminstone pluralismen i de politiska åsikterna bland forskarna.

Nationalekonomin har alltså blivit bra på att använda ämnets metoder för att analysera vitt skilda frågor. Men hur står det till med vår egen mottaglighet för att inkorporera kunskap och metoder från andra ämnesområden? Här kan en å ena sidan peka på det faktum att Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap tilldelats forskning i gränslandet mellan national-

² Östling (2005).

ekonomi och psykologi respektive statsvetenskap.³ På så vis har tvärvetenskapen manifesterats på högsta nivå. Å andra sidan skulle jag tro att det i forskarens vardag finns många praktiska hinder som begränsar det interdisciplinära utbytet. Tidsbrist – alternativt lathet – är kanske det främsta: Det tar ju tid att sätta sig in i andra ämnesområdens forskning, teorier och metoder och att lära sig ett annat ämnes språkbruk. Här finns det nog utrymme för åtminstone en del självkritik.

För jo, efter den första jobbiga upplevelsen av att bli ifrågasatt av personer som hade ett annat perspektiv och som var vana vid att ställa andra typer av frågor än jag, har jag kommit att inse att jag faktiskt kan lära mig mycket av andra ämnesområden. De frågor jag vid seminariet för många år sedan upplevde som konstiga, vilka för övrigt bl a handlade om hur grannskapsområden bäst mäts, ser jag nu som relevanta, och jag har förstått att det jag tyckte var viktigt, att uppmäta kausala samband, inte är det enda som spelar roll. Jag har mer och mer blivit övertygad om att tänka på tvären – både genom att lära av och samarbeta med andra discipliner – kan göra nationalekonomisk forskning både roligare och bättre.

Berggren, N, H Jordahl och C Stern (2011), "Var står svenska samhällsvetare politiskt?", *Ekonomisk Debatt*, årg 39 nr 1, s 21–28.

Östling, R (2005), "Är nationalekonomin ideologisk?", *Ekonomisk Debatt*, årg 33, nr 2, s 6–18.

REFERENSER

³ Psykologen Daniel Kahneman tilldelades priset 2002 och Elinor Ostrom, verksam inom statsvetenskap och nationalekonomi, fick det 2009.